

Ētiskās un profesionālās vērtības ēdināšanas uzņēmuma darbiniekiem

Tēma: Personības profesionālā morāle, tās būtiskie raksturojumi

Pasaulē ētikas problēmas ir bijušas aktuālas gadu tūkstošiem, visos laikos katra cilvēka priekšā ik mirkli, ik dienas iestājas morālās izvēles brīdis – iet labā ceļā vai ļaunā ceļā, cienīt vai necienīt, būt čaklam vai bezdarbīgam, padoties vai pretoties un tā varētu turpināt mūžīgi. Un no izraudzītā virziena nereti ir atkarīgs viss turpmākais indivīda dzīves gājums – viņa laimes un nelaiemes, viņa prieki un bēdas, / galu galā viņa esība. Tāpēc cilvēks vienmēr ir tiecies rast izvēles „formulas”, kas viņam nemaldīgi dotu iespējas rīkoties atbilstoši attiecīgajai situācijai. Diemžēl šādu absolūtu formulu nav, jo pastāv dažādas situācijas un to risinājumi.

Filozofija jau kopš antīkās pasaules laikiem dalīta teorētiskajā un praktiskajā. Viena no praktiskās filozofijas svarīgākajām nozarēm ir ētika, kura pētī labas dzīves pamatojumus: kā varam pamatot, ka zināms stāvoklis vai darbības modelis ir labs un pareizs?

Ētika – 1. filozofiska zinātne par morāli un tikumību; arī morāles filozofija. 2. kāda rīcības tikumisko normu sistēma.

Ētika ietver zināšanas un refleksiju par morāli un tikumību, bet, tā kā tās abas ir dzīves kultūras sastāvdaļas, tad reizēm ētiku sauc arī par dzīves mācību. Dzīves kultūras, mākslas un mācības nozīmē ētika ir tuvināta morāles un tikumības jēdzieniem un bieži tiek lietota sinonīmi.

Mūsdienu ētika ir krietni plašāka par normatīvu dzīves mācību. Tā orientē uz morāles būtības, funkciju, izcelšanās, struktūras izpēti. Ētikas uzmanību saista arī tikumu vēsture un tikumības reālais stāvoklis sabiedrībā, kā arī tā nosacītāji faktori. Mūsdienu ētika pētī arī morāles psiholoģiju, analizē morālos spriedumus un valodu, izstrādā profesionālās ētikas normas.

Ētikas galvenais uzdevums nav dot normu zināšanas – tās cilvēks it viegli apgūst bez ētikas, tāpat kā bērnībā iemācās dzimto valodu, tas notiek cilvēkam to neapzinoties. Taču ētika sekmē apgūtā apzināšanos, vērtēšanu un šad tad varbūt arī jaunradīšanu. Ētiskās zināšanas nav tiešas praktiskās dzīves virzītājs – starp teoriju un praksi pastāv plašs attiecību pastarpinājuma slānis – dažādi apstākļi un situācijas. Ētika palīdz tapt cilvēka inteliģencei un kultūrai, bet tās atvieglo kopsakara apziņu, kas ļauj dziļāk ieskatīties sevī un pasaulē. Tā ir daļa no filozofiski intelektuālās dzīves tvēruma.

- **Klasiskās ētiskās vērtības:**

1. labais un ļaunais
2. taisnīgums un pienākums
3. atbildības, kauna un sirdsapziņas

4. raksturojums
5. gods un cieņa
6. laimes un dzīves jēga

Nav dienas, kad mēs nesaskartos ar labā vārdu. Diena sākas ar laba rīta un beidzas ar labas nakts vēlējumiem. Mums tiek vēlēts labs ceļavējš. Cilvēki runā par labiem draugiem, labiem vecākiem, skolotājiem, kolēģiem. Ir labi darbi, vārdi, labas rakstura iezīmes. Labā un ļaunā skaidru noteikšanu apgrūtina pašu šo jēdzienu daudznozīmīgums.

Labais vieno, apgāro atsevišķā cilvēka attiecības ar dažādām sociālajām grupām un sabiedrību kopumā, turpretī ļaunais pretstata atsevišķo vispārīgajam, objektīvajam. Labais saista cilvēkus pie bērna, pie vecākiem, dzimtenes, kultūras, darba, cilvēces.

Ar ļaunā jēdzienu ikdienā tiek apzīmētas visas nelaimes, grēki, negatīva rakstura iezīmes, sliktie darbi. Tādas personības īpašības kā slinkums, rupjība, nežēlība, varmācība, melīgums, nesmalkjūtība, augstprātība un alkatība u. tml. parasti tuvāk raksturo kādu ļaunā izpausmi.

Ļaunais tiek raksturots trejādi:

1. kā muļķība (prāta, intelektuālās attīstības nepietiekamība)
2. kā vājums (gribas un patstāvības trūkums)
3. kā samaitātība (tiešais amorālisms)

Ļaunais kļūst par normu, ja blakus nav īsti labā, kas der salīdzinājumam.

Āugstākais ļaunais savā galējā izpausmē var kļūt par absolūto ļauno – pilnīgu labā noliegumu.

Taisnīgums un pienākums

Taisnīgums ir indivīda tikums vai labas sabiedriskās iekārtas īpašība. Atsevišķu cilvēku var nosaukt par taisnprātīgu jeb taisnīgu tad, ja viņš sniedz citiem cilvēkiem to, kas pieder viņam.

Morālais pienākums ir tāda pavēle darboties vai nedarboties, kas izstumj visus citus pamatojumus. Nebūt nav viegli pateikt, kādi morāli pienākumi ir cilvēkam. Vai viņam, piemēram, ir pienākums paziņot policijai par likuma pārkāpumiem? Ja runa ir par smagu noziegumu, atbilde droši vien būs pozitīva, taču, ja paziņa brauc pāri ielai pie sarkanās gaismas? Ja runa būtu par morālu pienākumu, draudzība nevarētu būt par šķērsli paziņošanai, jo pēc definīcijas pienākums ir svarīgāks par citiem apstākļiem. Tā kā morālais pienākums ir adresāts brīvam cilvēkam, šim piespiedu spēkam jāizpaužas kā pašpiespiešanai, paškontrolei. Pirmais un svarīgākais cilvēka pienākums ir būt nepieciešamam, vajadzīgam ģimenei, sabiedrībai, tautai, darbam, būt dzīves veidotājiem, radītājam, nevis tikai patērētājam. Pienākuma ētika mūsdienās nav iecīnīta filozofijas nozare, jo pienākumu uzsvēršana acīmredzot neiederas mūsdienu pasaules gaisotnē, kurā pirmajā vietā ir tiesības un aprēķins.

Atbildība

Morālā atbildība ir spēja paredzēt savas rīcības sekas.

Iedalās seklā un dziļā atbildība

Seklā atbildība ietver atskaiti tikai šodienai.

Dziļā atbildība veidojas visu mūžu, tā ir atbildība par darbības galarezultātu.

Sirdsapziņa parāda, ciktāl labais, taisnīgums, pienākums ir ieaudzināts cilvēka apziņā

Sirdsapziņa

Rīkoties pretī savai sirdsapziņai nozīmē vērsties pret sevi, nonākt konfliktā ar to, kas dārgs sevī, kļūt sev neuzticīgam.

Sirdsapziņa ir cilvēka morālā dvēseles attīrītāja, sava veida morālais stress, ko rada zemapziņas un apziņas, zemāko un augstāko tieksmju konflikts. Tā ir vissmalkākais, visniansētākais cilvēka gara veidojums, kas spējīgs reaģēt uz visniecīgāko notikumu, saklausīt sevī apkārtējo pasauli, dramatisma un traģiskuma piesitienus, pat to, ko nevar izsacīt vārdos.

Sirdsapziņas priekšvēstnesis ir kauns. Kauns ir viena no pirmajām parādībām, kas rāda, ka cilvēks sāk kļūt par kulturālu un morālu būtni.

kauns

Ja cilvēkam ne par kādu izdarību nav kauns, ja viņam nav jānosarkst par nelietībām, ko darījis, tad tikumiski viņš nav ietekmējams. Viņu var ietekmēt tikai fiziski, modinot bailes, vai tiesiskajā ceļā.

Kauns ir personības pašizpaušmes forma, morālās jūtas, kas saistītas ar nepatīkamu pārdzīvojumu, mulsumu par kādu paša vai cita nodarījumu, nepieklājīgu vai situācijai nepiemērotu rīcību ārēja novērotāja klātbūtnē. Biežāk gan kauns piemīt sirdsapziņas cilvēkiem, bet kauna paradokss ir tas, ka kauna izraisītais negatīvais pārdzīvojums pamatos ir morāli pozitīva parādība, kas rāda, ka sāk veidoties iekšējā morālā pasaule.

Cilvēka labo sirdsapziņu pauž viņa labie darbi, vārdi, domas, jūtas, attiecības. Ļaunā sirdsapziņa var tikt dēvēta par netīru, melīgu, cietu, aukstu sirdi, kas nav īstajā vietā. Šī sirdsapziņa bieži alkst pēc atriebības, nevis pēc taisnības un patiesības. Īpatnēja vieta ir ekoloģiskajai sirdsapziņai, kas raksturo cilvēku satraukumu par apkārtējo dabu, dzīvnieku pasauli. Profesionālā sirdsapziņa pastāv pedagogiem, ārstiem u.c

Gods un cieņa

Gods un cieņa ir morālās apziņas jēdzieni, kas izsaka personības attieksmi pret sevi kā morālo vērtību un sabiedrības attieksmi pret cilvēku, vērtējot tā rīcību, dzīvi.

Cieņā ir vairāk izteikta cilvēka vērtība, godā – šīs vērtības novērtējums. Cieņā izpaužas cilvēka dziļākā vērtība, kas bieži ir grūti pamanāma, bet ir būtiskākā cilvēka morālē. Cieņa cieši savijas ar tādām morālajām vērtībām kā brīvība, patiesīgums, labā griba, pienākuma apziņa, daiļums, mīlestība, dzīves jēga. Pašcieņa kopā ar atbildību un sirdsapziņu ir cilvēka tikumības iekšējā kontrolētāj, kas neļauj cilvēkam pašam savās un citu acīs zaudēt cieņu un godu.

Pretstatā cieņas vispārcilvēciskajai vienlīdzībai, **gods** ietver cilvēka diferencētu novērtēšanu, atkarībā no viņa nopelniem un sociālā stāvokļa. Uz cieņas vienlīdzības pamata attīstās tādas morālās īpašības kā līdzjūtība, līdzcietība, godīgums.

Nepieciešamās īpašības, strādājot ēdināšanas uzņēmumā

- Spēja darboties komandā, sazināties ar klientiem un sadarbības partneriem ievērojot darba ētikas un saskarsmes pamatprincipus.
- Spēja darboties paaugstināta stresa situācijās un risināt konflikta
- situācijas savas kompetences ietvaros.
- Spēja izprast un ievērot vides un darba aizsardzības noteikumus un kontrolēt to izpildi.
- Spēja patstāvīgi pieņemt lēmumus un uzņemties atbildību
- Spēja argumentēt un pamatot savu viedokli problēmsituācijās.
- Spēja motivēt kolēģus
- Spēja organizēt savu un kolēģu kvalifikācijas pilnveidošanu.
- Spēja izvērtēt savu un kolēģu profesionālo pieredzi un kvalifikāciju.

Profesionālās darbības pamatuzdevumu veikšanai nepieciešamās prasmes

- Prast pieņemt patstāvīgus lēmumus.
- Argumentēt (pamatot) savu lēmumu
- Uzņemties atbildību.
- Analizēt savu rīcību.
- Izvērtēt savas zināšanas un prasmes
- Rast optimālos situācijas risinājumus paaugstināta stresa situācijās.

Darba kolektīva izzināšana un psiholoģiskā klimata veidošana, saskarsmes

pamatprincipi

- izraudzīties darbiniekus konkrētu uzdevumu izpildei;
- iepazīt un uz klausīt savus darbiniekus;
- sadalīt darba uzdevumus atbilstīgi strādājošo kvalifikācijai, prasmēm un iemaņām;
- strādāt komandā;
- pieņemt lēmumus savas kompetences ietvaros;
- rūpēties par darbinieku darba apstākļiem;
- organizēt darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanu;
- objektīvi novērtēt darbinieku darba kvalitāti;
- pielietot nemateriālās motivēšanas metodes;
- organizēt darbinieku atpūtu;
- izmantot saskarsmes pamatprincipus un prasmes;
- ievērot konfliktu risināšanas metodes, pielietot tās nepieciešamības gadījumā.

